

اثر تحریم بر تجارت ایران و شرکای عمده تجاری و پیش‌بینی روند تجارت در صنعت ورزش

محمد رسول خدادادی^۱، مهدی شیرافکن^۲، مریم فریدفتی^۳، سارا معصوم‌زاده^۴

۱. استادیار مدیریت ورزشی، دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول)

۲. استادیار اقتصاد، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار

۳. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشگاه تبریز

۴. دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، دانشگاه تبریز

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۲۴

چکیده

صادرات و واردات ابزاری مهم برای کشورهای در حال توسعه به‌شمار می‌روند تا از این طریق درآمدهای ارزی کسب کنند. هدف اصلی این مقاله، بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر تجارت دوجانبه ایران با شرکای عمده تجاری در این صنعت شامل کشورهای چین، ترکیه، فنلاند، عربستان، ژاپن، فرانسه، آذربایجان، روسیه، قزاقستان و قرقیزستان بود و همچنین، بررسی وضعیت اقتصاد ایران در دوران پساتحریم بود. برای بررسی از مدل جاذبه و داده‌های ترکیبی استفاده شد. داده‌ها براساس اطلاعات بازه زمانی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۹۱ بودند و از گمرک ایران و بانک جهانی گرفته شدند. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار استاتا نسخه ۱۲ استفاده شد. نتایج مطالعه نشان داد که تولید ناخالص داخلی، متغیرهای مجازی تحریم‌های ضعیف دوره قبل و فعلی و تحریم قوی دوره قبل اثر مثبت بر تراز تجاری داشته‌اند. متغیر جمعیت، نرخ ارز، مسافت و متغیر مجازی تحریم قوی دوره فعلی اثر منفی بر سهم تجارت ایران با شرکای عمده تجاری داشتند. همچنین، بررسی روند تغییرات سهم تجارت کالاهای ورزشی ایران با شرکای تجاری‌اش با استفاده از روش ای-گارچ نشان داد که تحریم‌های ضعیف تأثیر بیشتری بر روند تغییرات این سهم داشتند و این تغییرات نامتقارن هستند. به‌عبارتی، تحریم‌های قوی دوره فعلی اثر منفی بر سهم تجارت شرکا داشته‌اند و تحریم‌های ضعیف تأثیر بیشتری بر پیش‌بینی نوسان‌های تجاری در صنعت مورد مطالعه داشته‌اند.

واژگان کلیدی: تحریم، پساتحریم، تراز تجاری ورزش، روش جاذبه، ای-گارچ.

1. Email: m.khodadadi@tabrizu.ac.ir
2. Email: shirafkan@cmu.ac.ir
3. Email: maryamfaridfathi@gmail.com
4. Email: sarahmasoomzadeh@yahoo.com

مقدمه

جهانی‌شدن اقتصاد، یکی از ابعاد جهانی‌شدن است و وابستگی متقابل اقتصادها را به‌همراه دارد. جهانی‌شدن اقتصاد به‌معنی گشوده‌شدن مرزها، توسعه تجارت، گسترش روزافزون سازمان‌ها و اتحادیه‌های اقتصادی و سرعت‌بخشیدن به تحولات فناورانه است (وئوفی، شاه‌منصوری، شاهسوار و رایانپور، ۲۰۱۱، ۱۳۷). لازمه جهانی‌شدن داشتن مراودات تجاری کشورها در سطح بین‌المللی است. در این شرایط، وابستگی شدید اقتصاد ایران به صادرات نفت و نوسان‌های قیمت آن و پایان‌پذیربودن این منبع اقتصادی، توجه به دیگر صنایع درآمدزا را از اهمیت ویژه‌ای برخوردار کرده است. مطالعات نشان می‌دهند که سیاست‌های توسعه صادرات غیرنفتی، جدا از ارز حاصل کمک قابل‌توجهی به سایر بخش‌ها و متغیرهای اقتصادی خواهند کرد. برای تحقق این هدف، استفاده از تمام فرصت‌های تجاری قابل‌بهره‌برداری کشور بسیار ضروری است تا بخشی از وابستگی کشور به درآمد نفتی جبران شود؛ بنابراین، اهمیت صنعت درآمدزایی همچون ورزش آشکارتر می‌شود (عسکریان و جعفری، ۲۰۰۷، ۹۸). امروزه، صنعت ورزش و تجارت کالای ورزشی از موضوع‌های مطرح اقتصادی است. اکنون، تولید کالاهای ورزشی یکی از حوزه‌های مهم صنعتی با شاخه‌های گوناگون را تشکیل می‌دهد و دامنه آن هرروز گسترده‌تر می‌شود. بخش‌های اقتصادی چون جهانگردی ورزشی، شرکت‌ها و مراکز ورزشی، برگزاری همایش‌های بزرگ ورزشی، اوقات فراغت، تبلیغات و باشگاه‌ها از مهم‌ترین حوزه‌های اقتصادی مرتبط با ورزش هستند. در سال‌های اخیر، ارزش جهانی صادرات کالاها و تجهیزات ورزشی بسیار افزایش یافته است؛ برای مثال، در سال ۲۰۰۶، در استرالیا ارزش صادرات این بخش ۱/۳ میلیارد دلار بوده است یا در سال ۱۹۹۸، ۳۰ درصد بازار تجهیزات ورزشی دنیا در اختیار آمریکا و ۲۳ درصد اتحادیه اروپا بوده است. این درحالی است که ارزش کالاهای ورزشی تولیدی ایران در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۱۳۷۰، ۴۵ درصد کاهش یافته است. پیامد این روند درهم‌آمیزی هرچه‌بیشتر ورزش و اقتصاد به شکل‌های بسیار متنوع است و این آمیزش سبب شده است تا اقتصاد ورزشی اهمیت بیشتری پیدا کند (ویس^۱، ۲۰۱۱، ۳۳۶).

با توجه به اهمیت روزافزون انتقال فناوری هسته‌ای، کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا تلاش می‌کنند از ابزارهای مختلف نظیر اعمال تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی، سیاسی، دیپلماتیک و نظامی برای جلوگیری از دستیابی کشورهای نظیر ایران به این فناوری حساس استفاده کنند (زهرانی و دولت‌خواه، ۲۰۰۹، ۱۴۰). تحریم‌های اقتصادی جزئی از مهارت‌های دیپلماتیک در طول قرن‌ها بوده‌اند. در واقع، امروزه تحریم به‌عنوان یک راهبرد^۲ برای آغاز جنگ اقتصادی در جریان خصومت و با اهدافی متفاوت فرض می‌شود.

---

1. Weiss
2. Strategy

به‌علاوه، الگوی استفاده از تحریم از سال ۱۹۹۰ تغییر یافته است و موارد اصلی چندجانبه شده‌اند و تحت‌نظارت سازمان ملل درآمده‌اند (زهرانی، ۲۰۱۰، ۵۰). به‌طور معمول، تحریم‌های اقتصادی به دو گروه منفی و مثبت تقسیم می‌شوند؛ بدین‌صورت که از تحریم‌های اقتصادی منفی به‌مثابه بهترین ابزارهای اقتصادی دیپلماتیک با هدف واردکردن ضربه اقتصادی به یک یا چند کشور استفاده می‌شود؛ درحالی‌که تحریم‌های اقتصادی مثبت مشوقی برای همکاری‌های بین‌کشوری تلقی می‌شوند. در این بین، تحریم‌های اقتصادی منفی با توجه به پیامدهایی منفی که برای کشورهای تحریم‌شده دارد، مانند کاهش تجارت خارجی، تضعیف قدرت منطقه‌ای و کاهش درجه یکپارچگی با اقتصاد جهانی، از اهمیت بیشتری برخوردار هستند و به‌طور معمول، در بیشتر مطالعات ارزیابی این نوع تحریم‌ها مدنظر قرار می‌گیرند (ضیائی بیگدلی، غلامی و طهماسبی بلداجی، ۲۰۰۹، ۱۱۰). از جمله این مطالعات می‌توان به پژوهش فری^۱ (۱۹۸۴) اشاره کرد که تأثیر تحریم‌های منفی را بر مرز امکانات تولید اقتصاد و منحنی‌های بی‌تفاوتی کالای کشورهای تحریم‌شده بررسی کرد و به این نتیجه رسید که تحریم‌های منفی در کشورهای با ساختار تولیدی انعطاف‌ناپذیرتر به از دست‌رفتن رفاه بیشتری منجر می‌شوند. همچنین، کارسو^۲ (۲۰۰۳) در بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی بر تجارت، به بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بین‌الملل بر تجارت خارجی آمریکا طی دوره ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ پرداخت و تأیید کرد که تحریم اقتصادی تأثیر منفی و معناداری بر تجارت خارجی داشته است. همچنین، در مطالعه وی، تحریم اقتصادی به سه طیف ضعیف، متوسط و شدید تقسیم‌بندی شد و تأثیر هر یک از آن‌ها بر تجارت براساس مدل جاذبه بررسی شد. نتایج نشان داد که تحریم‌های شدید تأثیر منفی بیشتری بر تجارت خارجی نسبت به انواع دیگر تحریم‌ها داشتند. کرونبر^۳ (۲۰۰۸) به بررسی تأثیر تحریم چندجانبه آمریکا و اتحادیه اروپا بر حجم تجارت خارجی کشور زیمبابوه طی دوره ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۶ پرداخت. در مطالعه وی، براساس مدل جاذبه نتیجه‌گیری شده است که این تحریم‌ها تأثیر منفی و معناداری بر حجم تجارت کشور زیمبابوه داشتند. از طرفی، برخی مانند لویز و کورترایت^۴ (۲۰۰۰) معتقدند، زمانی که کشوری هدف خاصی را دنبال می‌کند، تحریم می‌تواند ابزار سیاست خارجی مؤثری باشد. از دید طرفداران تحریم، پایه نظری ابزار اقتصادی در سیاست خارجی، محکم است. تحریم سلاح اقتصادی در میدان مبارزه غیرنظامی است که دیپلماسی را از گفت‌وگو فراتر می‌برد و وارد عمل می‌کند (ایلر^۵، ۲۰۰۷، ۴). این بحث دارای دو فرض اساسی است: اول، قطع رابطه تجاری و تحریم

-
1. Frey
  2. Caruso
  3. Charumbira
  4. Lopez & Cortright
  5. Eylar

اقتصادی است که کشور تحریم شده را از بعضی منافع که از تجارت عاید آن کشور می‌شود، محروم می‌کند و در نتیجه، از رفاه می‌کاهد؛ دوم، استفاده نکردن از سود تجاری است که بر کشور تحریم شده تأثیر می‌گذارد و این را می‌تواند یکی از پایه‌های اصول اقتصادی محسوب کرد. تصور بر این است که قطع رابطه تجاری موجب تغییر رفتار می‌شود؛ باوجوداین، در زمینه موفقیت تحریم اقتصادی، به دلیل تجارب گذشته که با یکدیگر دارای تناقض هستند، بحث در این زمینه وضوح و پایه تجربی لازم را ندارد (پیتر و برگلیک^۱، ۱۹۸۹، ۴۰۴). یکی از انواع تحریم‌ها، تحریم صادرات است که صادرات کالاهایی خاص به کشور هدف از سوی کشورهای تحریم‌کننده ممنوع و محدود می‌شود. در این نوع تحریم، مصرف‌کنندگان کشور هدف قیمت‌های بالاتری باید پرداخت کنند و تولیدکنندگان کشور فرستنده قیمت‌های پایین‌تری دریافت می‌کنند (گالیارد^۲، ۲۰۱۳، ۳۸). تولی و ویلمان^۳ (۱۹۷۷) برای بررسی میزان تأثیرگذاری تهدید به قطع روابط تجاری بر بنگاه‌های خصوصی، از یک الگوی تعادل و «مطمئن» جزئی استفاده کردند؛ براین اساس، کالاهای تجاری حمل‌شدنی با کشتی را به دو گروه تقسیم کردند و به این نتیجه رسیدند که منحنی تقاضای کوتاه‌مدت این کالاها ککش «نامطمئن» کمتری نسبت به منحنی تقاضای بلندمدت آن‌ها دارد؛ از این رو، اعمال این تحریم‌ها در کوتاه‌مدت تأثیری بر واردات کالاهای تجاری به کشورهای تحریم‌شده نخواهد داشت. گری^۴ (۱۹۸۶) در مطالعه خود برای انتخاب روش مناسب و تأثیرگذار تحریم‌های اقتصادی بر واردات کشورهای هدف، بین کالاهای رقابتی و غیررقابتی تمایز قائل شد. نتایج حاصل از مطالعه وی حاکی از آن بود که تنها روش برای اعمال تنبیه شدید اقتصادی، محدود کردن واردات کالاهای غیررقابتی از کشور هدف است. اونت^۵ (۲۰۰۲) در بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی آمریکا بر صادرات آفریقای جنوبی، به بررسی تأثیر تحریم چندجانبه چندین کشور صنعتی بر صادرات کشور آفریقای جنوبی در قالب مدل جاذبه پرداخت. نتایج نشان داد که این تحریم‌ها بر صادرات این کشور تأثیر معنادار داشتند.

تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران، یکی از ویژگی‌های اصلی روابط آمریکا و ایران از سال ۱۹۷۹ بوده است (کاتزمن^۶، ۲۰۱۵). محدودیت صادرات کالاهای آمریکایی به ایران از سال ۱۹۸۴ افزایش یافت و واردات کالاهای ایرانی به آمریکا از اواخر ۱۹۸۷ به کلی ممنوع شد (بهروزی‌فر و کوکبی، ۲۰۰۴، ۱۳۱). از طرفی، در حالی که هدف اتحادیه اروپا گسترش همکاری سازنده با ایران بود، از سال ۲۰۰۵ نگرانی‌های جدی بر برنامه هسته‌ای ایران، بر روابط ایران با اتحادیه اروپا تأثیر گذاشت. افزایش نگرانی‌ها در مورد

-
1. Peter & Berglik
  2. Golliard
  3. Tolley & Wilman
  4. Gray
  5. Eventt
  6. Katzman

مسائل حل‌نشده، خودداری ایران از اجرای تعهدات بین‌المللی خود و همکاری کامل با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی^۱ به قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد^۲ در سال‌های ۲۰۰۶، ۲۰۰۷، ۲۰۰۸ و ۲۰۱۰ اعمال تحریم مقابل ایران منجر شده است که اجرای آن برای همه کشورهای عضو سازمان ملل متحد الزامی است (خضری، ۲۰۱۵، ۳). طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶؛ یعنی آغاز دور جدید تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران، صادرات ایران به اروپا همواره روندی صعودی را طی کرد؛ به طوری که این رقم از ۶/۹ میلیارد یورو در سال ۲۰۰۳ به ۱۴/۳ میلیارد یورو در سال ۲۰۰۶ افزایش یافت؛ اما با آغاز تحریم‌ها، در نیمه نخست سال ۲۰۰۷ میلادی روند روبه‌رشد واردات اتحادیه اروپا از ایران متوقف شد و تغییر روند صادرات کشورهای اروپایی به کشورمان از این سال آغاز شد. در واقع، پس از چند سال روند صعودی صادرات اروپا به ایران، این فرایند در سال ۲۰۰۷ منفی شد و واردات ایران از اروپا نسبت به سال قبل از آن بیش از ۱۳ درصد کاهش یافت. این روند نزولی در نیمه نخست سال ۲۰۰۸ میلادی نیز ادامه یافت؛ به طوری که در این مدت، ۴/۶ میلیارد یورو واردات ایران نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۱۹ درصد افت کرد (پیلتن، ۲۰۱۳، ۹۸). در این زمینه، ضیائی بیگدلی، غلامی و طهماسبی بلداجی (۲۰۰۹) در بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر تجارت ایران، اثر تحریم‌های اقتصادی بر تجارت دوجانبه ایران با ۳۰ شریک تجاری‌اش را طی دوره ۱۳۸۶-۱۳۵۲ در قالب مدل جاذبه تعمیم‌یافته بررسی کردند. نتایج حاصل از برآورد نشان داد که تحریم اثری منفی، اما کوچک بر تجارت ایران و شرکای تجاری آن داشت؛ بنابراین، اثر منفی تحریم‌های اقتصادی بر تجارت ایران با شرکای تجاری قابل چشم‌پوشی است. کهرازه و نیک‌پور (۲۰۱۴) آثار تحریم جهانی بر صادرات کشور ایران را در قالب مدل جاذبه تجارت برآورد کردند. نتایج برآورد نشان داد که اعمال تحریم‌ها تأثیر منفی بر حجم صادرات ایران به اعضای اوپک^۳ داشته است. به علاوه، این تحریم‌ها بر صادرات به کشورهای عضو اکو و آسه‌آن^۴ تأثیر نداشته‌اند. در نهایت، توصیه می‌شود که دیپلماسی ایران از غرب به سمت شرق تغییر کند و کشورهای همسایه شرقی را برای انجام معاملات تجاری خود انتخاب کند تا اثر تحریم‌ها خنثی شود. خضری (۲۰۱۵) در بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر ترکیب تجارت بین ایران و شرکای عمده تجارت خارجی طی دوره ۱۳۹۲-۱۳۷۱، با استفاده از مدل هم‌انباشتگی پانلی و حداقل مربعات کاملاً اصلاح شده^۵ نشان دادند که تحریم‌های اقتصادی قوی نه تنها در دوره اجرای تحریم، بلکه در دوره بعد از تحریم نیز تجارت ایران با کل شرکای تجاری را کاهش داده است. معمولاً

1. International Atomic Energy Agency (UNSC)

2. United Nation Security Council

3. OPEC, Organization of Petroleum Exporting Countries

4. ECO & ASEAN اکو: سازمان همکاری اقتصادی، آسه‌آن: اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا

5. Full Modified – Ordinary Least Square (FM-OLS)

تحریم توسط همه شرکای تجاری اعمال نمی‌شود و همه کالاهای تجاری کشور هدف را پوشش نمی‌دهد و ممکن است تحریم‌ها به خودکفایی کشور هدف منجر شوند. در مجموع، اثر تحریم‌ها به سهم تجاری کشور هدف در بقیه کشورهای جهان بستگی دارد (کامفر و لوئنبرگ^۱، ۱۹۸۸، ۱۶۷)؛ بنابراین، بدیهی است که این صنعت و روابط تجاری کالای ورزشی ایران تحت تأثیر تحریم‌های اقتصادی قرار گیرند؛ در نتیجه، واکنش مناسب به تحریم‌ها و نیز کاهش تبعات منفی تحریم‌های اعمال شده بر ایران، یکی از اقدام‌های اساسی برای بهینه‌کردن تجارت کالای ورزشی ایران با شرکای عمده تجارت خارجی تلقی می‌شود. در دولت یازدهم، گفت‌وگوها برای دستیابی به توافق هسته‌ای بین ایران و گروه پنج به علاوه یک، در تاریخ ۱۳۹۲/۰۷/۲۳ شروع شدند و در تاریخ ۱۳۹۲/۰۹/۰۳ توافق اولیه حاصل شد. سرانجام، این گفت‌وگوها در تاریخ ۱۳۹۴/۰۴/۲۳ به نتیجه رسیدند و به حصول توافق جامع منجر شدند. سازمان انرژی اتمی ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیز همان روز توافقی با عنوان «نقشه راه»، با هدف شفاف‌سازی در خصوص مسائل باقی‌مانده فعالیت‌های هسته‌ای گذشته و حال ایران امضا کردند. براساس این توافق، تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران در روز اجرای برجام و به محض تأیید پایبندی تهران به تعهداتش، از سوی آژانس لغو می‌شوند (ایسنا، ۲۰۱۵). به دنبال دستیابی به توافق و برداشته شدن کامل تحریم‌ها، روند این صنعت و ترکیب شرکای تجاری دستخوش تغییر خواهد شد؛ براین اساس، هدف اصلی این پژوهش، بررسی اثر تحریم در تجارت کالای ورزشی ایران با ۱۰ شریک تجاری عمده این صنعت طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۷۱ با استفاده از مدل جاذبه و روش داده‌های تابلویی است. همچنین، با حصول توافق و برداشته شدن تحریم‌ها، بررسی وضعیت این صنعت در دوران پساتحریم، هدف دیگر این مطالعه است. افزون‌براین، در این پژوهش، متغیر تحریم در دو گروه متغیرهای ضعیف و قوی وارد مدل شده است که خود این متغیرها نیز به دو گروه تحریم ضعیف دوره قبل و دوره فعلی و تحریم قوی دوره قبل و دوره حاضر تقسیم شده‌اند. در پایان، با توجه به توافق هسته‌ای و برداشته شدن کامل تحریم‌ها، بررسی موقعیت ایران و اقتصاد کشور در دوران پساتحریم ضروری است؛ براین اساس، این چهار نکته نوآوری مطالعه حاضر هستند.

روش‌شناسی پژوهش

هدف اصلی مطالعه حاضر در وهله نخست، بررسی اثر تحریم بر تراز تجاری کالاهای ورزشی ایران و شرکای عمده تجاری طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۷۱ بود. سپس، جایگاه ایران و صنعت ورزش در دوران پساتحریم بررسی شده است.

1. Kaempfer & Lowenberg

برای تحقق هدف نخست، مدل مورد استفاده در این مطالعه، مدل جاذبه^۱ تعدیل یافته برگرفته از مطالعه هافبائر^۲ (۲۰۰۳) است. براساس این مدل، تجارت دوجانبه با در نظر گرفتن ثروت و اندازه کشورها، مسافت بین آن‌ها و عوامل اخلاص برانگیز در تجارت تعیین می‌شود. این مدل به صورت زیر تصریح می‌شود:

$$ltrade_{i,t} = c_1 + \beta_1 lim_1 + \beta_2 ext_1 + \beta_3 lim_0 + \beta_4 ext_0 + \sum_{j=1}^n \theta_j lz_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

$LRTRADE_{it}$: لگاریتم سهم تجارت ایران با شریک تجاری i ام در زمان t ام، از کل تجارت ایران طی سال‌های مورد مطالعه است. آمار این متغیر از گزارش‌های سالانه سازمان گمرک جمهوری اسلامی ایران در چهار گروه کالای پوشاک ورزشی، کفش ورزشی، توپ و تجهیزات ورزشی (تردمیل، میز تنیس، قایق‌های تفریحی- ورزشی و غیره) به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. در لحاظ کردن شرکای عمده تجاری، کشورهایی که درصد بالایی از تجارت ایران را به خود اختصاص داده‌اند، در دو گروه بخش‌بندی شدند؛ به طوری که گروه اول شامل کشورهایی است که روند تجارت آن‌ها با ایران نزولی است؛ بدین مفهوم که واردات کالاهای ورزشی ایران از این کشورها بیشتر از صادرات ایران به این کشورها است. این گروه شامل کشورهای چین، ترکیه، فنلاند، ژاپن و فرانسه است. گروه دوم شامل کشورهایی است که روند تجارت آن‌ها با ایران صعودی است؛ بدین مفهوم که صادرات کالاهای ورزشی ایران به این کشورها بیشتر از واردات ایران از این کشورها است. این گروه شامل کشورهای عربستان، آذربایجان، روسیه، قزاقستان و قرقیزستان است؛

LIM_1 : متغیر مجازی برای تحریم‌های ضعیف اعمال شده توسط آمریکا، اتحادیه اروپا و سازمان ملل علیه ایران است؛

EXT_1 : متغیر مجازی برای تحریم‌های قوی اعمال شده علیه ایران است؛

LIM_0 و EXT_0 : متغیرهای مجازی برای تحریم‌های ضعیف و قوی اعمال شده دوره قبل است؛

LZ : بیانگر لگاریتم متغیرهای کنترل زیر است: $GDP_i * GDP_t$: حاصل ضرب تولید ناخالص داخلی ایران و شرکای تجاری است؛ $POP_i * POP_t$: حاصل ضرب جمعیت ایران و شرکای تجاری است؛ DIS_i : مسافت بین تهران و پایتخت شرکای تجاری است؛ RER_i : نرخ ارز دوجانبه واقعی بین ریال ایران و پول هریک از شرکای تجاری است که از طریق رابطه $ER_{it} = \frac{P_{it}}{P_t}$ محاسبه می‌شود. ER_{it} : نرخ ارز مقاطع اسمی است که از این فرمول به دست آمده است: $ER_{it} = \frac{ER_{it}}{ER_t}$. در این فرمول، ER_{it} نرخ ارز اسمی کشور شریک تجاری

1. Gravity Model
2. Hufbauer

i برحسب دلار آمریکا است و ER_t ، نرخ ارز رسمی کشور ایران برحسب دلار آمریکا است؛ P_t : شاخص قیمت‌های کشور ایران به قیمت ثابت ۲۰۱۱ است؛ P_{it} : شاخص قیمت‌های کشور شریک تجاری به قیمت ثابت ۲۰۱۱ است که اگر شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده را برای P_t و P_{it} استفاده کنیم، فرمول نهایی نرخ ارز واقعی دوجانبه چنین به دست می‌آید: $RER_{it} = ER_{it} \frac{CPI_{it}}{CPI_t}$. مقادیر آماری این متغیرها از سایت گزارش‌های سالانه WDI و CEPII جمع‌آوری شده‌اند.

درمورد تحریم‌های ضعیف و قوی اعمال شده علیه ایران، برای سال‌های با تحریم ضعیف، متغیر مجازی LIM عدد یک و بقیه سال‌ها، عدد صفر می‌گیرند و برای سال‌های با تحریم قوی، متغیر مجازی EXT عدد یک و سال‌های دیگر، عدد صفر می‌گیرند.

با توجه به مبانی نظری ارائه شده، انتظار می‌رود که با افزایش فاصله جغرافیایی، هزینه‌های مبادلات، هزینه‌های حمل‌ونقل، هزینه‌های بیمه و غیره افزایش یابند؛ در نتیجه، انتظار بر این است که ضریب این متغیر منفی باشد. اگر حاصل ضرب جمعیت ایران و شرکای تجاری منفی باشد، بدین معنی است که کشور درون‌گراتر عمل می‌کند و با افزایش جمعیت واردات خود را کاهش می‌دهد؛ ولی ضریب مثبت این متغیر بدین معنی است که هرچه اندازه بازار بزرگ‌تر باشد، صرفه‌جویی‌های ناشی از مقیاس، بیشتر است و در نتیجه، توان صادراتی افزایش می‌یابد. همچنین، هرچه اندازه حاصل ضرب تولید ناخالص داخلی ایران و شرکای تجاری بزرگ‌تر و ظرفیت تولید آن بیشتر باشد، امکان تولید بیشتر با هزینه کمتر فراهم می‌شود؛ در نتیجه، در بازارهای بین‌المللی دارای مزیت نسبی خواهد بود. افزایش نرخ ارز و کاهش ارزش پول داخلی موجب ارزان‌تر شدن کالاهای داخلی برای خریداران خارجی می‌شوند و قدرت رقابت کالاها در بازار جهانی افزایش خواهد یافت. از سوی دیگر، کالاهای وارداتی برای مصرف‌کنندگان داخلی نسبت به کالاهای داخلی گران‌تر خواهند شد. این امر بازتاب گسترده‌ای خواهد داشت. حال، اگر با کاهش ارزش پول ملی قیمت‌ها نیز افزایش یابند، قدرت رقابتی کالاهای صادراتی تغییر نمی‌کند؛ بنابراین، انتظار داریم که علامت ضریب این متغیر مثبت یا منفی باشد.

برای بررسی هدف دوم، یعنی پیش‌بینی روند تغییرات سهم تجارت کالاهای ورزشی ایران با شرکای تجاری‌اش، از مدل ای‌گارچ^۱ یا گارچ^۲، نمایی که نلسون^۳ (۱۹۹۱) پیشنهاد داد، استفاده شده است. این مدل روش دیگری برای فرمول‌بندی واریانس شرطی است که عبارت است از:

1. EGARCH
2. GARCH
3. Nelson

$$\ln \sigma_t^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + \beta \ln \sigma_{t-1}^2 + \gamma \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}, \quad \alpha_0 =$$

$$w - \alpha \sqrt{\frac{2}{\pi}}, \quad \alpha_1 = \alpha$$

این مدل چند مزیت دارد. اول اینکه، در این مدل متغیر وابسته؛ یعنی σ_t^2 به صورت لگاریتمی است؛ بنابراین، ضرایب متغیرهای سمت راست می‌توانند مثبت یا منفی باشند که در هر صورت σ_t^2 مثبت خواهد بود؛ بدین ترتیب، به اعمال محدودیت غیرمنفی در ضرایب نیاز نیست؛ دوم اینکه، در این مدل، اثر شوک‌های نامتقارن نیز در نظر گرفته می‌شود؛ زیرا، γ ضریب u_{t-1} است که u_{t-1} می‌تواند مثبت یا منفی باشد؛ به عنوان مثال، اگر σ_t^2 بیانگر تغییرپذیری سهم تجارت کالاهای ورزشی ایران با شرک‌های تجاری‌اش باشد، γ اثر شوک‌های مثبت و منفی را بیان می‌کند؛ درحالی‌که α ضریبی است که فقط قدرمطلق u_{t-1} را در نظر می‌گیرد. در اینجا نیز اگر $\gamma = 0$ باشد، متقارن است و در غیر این صورت، نامتقارن است. اثر شوک‌های مثبت برابر با $\gamma + \alpha$ و اثر شوک‌های منفی برابر با $\alpha - \gamma$ است. اگر منفی باشد، نشان می‌دهد که اثر شوک‌های منفی بیشتر از شوک‌های مثبت است؛ بنابراین، اثر شوک‌های مثبت و منفی فقط در صورتی یکسان است که $\gamma = 0$ باشد (سوری، ۲۰۱۴، ۵۷۴).

نتایج

برای برآورد مدل بررسی اثر تحریم بر تجارت صنعت ورزش ایران، از روش جاذبه و داده‌های تابلویی استفاده شده است؛ بر این اساس، ابتدا باید از همگنی یا ناهمگنی مقاطع مطلع شویم. در این آزمون که به آزمون اثرها مقطعی معروف است و به وسیله آماره F انجام می‌شود، فرضیه صفر دال بر همگن بودن صنعت مورد بررسی است؛ از این رو، رد نشدن فرضیه صفر بیانگر استفاده از روش حداقل مربعات معمولی تجمیع شده^۱ و رد فرضیه صفر مبین استفاده از روش داده‌های تابلویی است. در مرحله بعد، در صورت رد فرضیه صفر، با استفاده از آزمون هاسمن^۲ باید به بررسی این مسئله پردازیم که برای تخمین داده‌های تابلویی از روش اثرهای ثابت^۳ و روش اثرهای تصادفی^۴ استفاده شود. بر اساس این آزمون، رد فرضیه صفر بیانگر استفاده از روش اثرهای ثابت و رد نشدن آن مبین استفاده از روش اثرهای تصادفی است.

-
4. Pooled Least Squares
  2. Hausman Test
  2. Fixed Effects
  3. Random Effects

جدول ۱- نتایج آزمون معناداری اثرهای گروه

آماره آزمون F	ارزش احتمال (PV)
۵/۰۳	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج به دست آمده می توان گفت که آماره آزمون F بیانگر استفاده از روش داده های تابلویی به جای استفاده از روش حداقل مربعات معمولی تجمیع شده است.

جدول ۲- نتایج معناداری آزمون هاسمن

مقدار آماره آزمون χ^2	ارزش احتمال
۳/۳۰	۰/۰۰۱

در ادامه، از آزمون هاسمن استفاده شده است. نتایج آماره آزمون هاسمن بیانگر ردنشدن فرضیه صفر و در نتیجه، انتخاب روش اثرهای ثابت است که نتایج در جدول شماره سه نشان داده شده است.

جدول ۳- برآورد سهم تجارت ایران با شرکای عمده تجاری صنعت ورزش

متغیر	ضریب	t	$p > t $
Lpop	-۳۱۰/۹۶۸۱	-۳/۲۲	۰/۰۰۱
Ldis	-۲۳۳۰/۵۶۹	۲/۱۴	۰/۰۳۴
Ler	-۱۴/۷۸۵۵۹	-۳/۵۹	۰/۰۰۱
Lgdp	۴۲/۵۰۴۴۹	۱/۷۶	۰/۰۷۹
dLIM _۱	۲/۷۵۶۳۹۶	۰/۱۵	۰/۸۸۱
dEXT _۱	۱۸/۶۱۸۶۷	۰/۶۷	۱/۲۳
dLIM _۲	۲۷/۵۵۲۹۴	۱/۲۷	۰/۲۰۴
dEXT _۲	-۶۷/۳۵۷۷۴	-۳/۰۶	۰/۰۰۳
Cons	۱۱۸۶۲/۲	۳/۰۵	۰/۰۰۳

با توجه به نتایج اثرهای ثابت، متغیر جمعیت^۱ اثر منفی بر سهم تجارت شرکای ایران در صنعت ورزش دارد؛ به طوری که با افزایش جمعیت ایران، سهم دادوستد ایران با شرکای تجاری کمتر شده است؛ یعنی با افزایش جمعیت، کشور به صورت درون گرا عمل کرده است و برای تأمین نیازهای خود به صورت تولید داخلی سعی کرده است. ضریب این متغیر برابر با ۳۱۰/۹۶۸۱- است و این ضریب به لحاظ آماری معنادار

1. lpop

است. ضریب مسافت^۱ برابر با ۲۳۳۰/۵۶۹- است و این ضریب نیز به لحاظ آماری معنادار است. اثر این متغیر بر سهم تجاری شرکا منفی است؛ به طوری که با افزایش مسافت ایران با شرکای تجاری، سهم تجارت شرکا با ایران کم می‌شود. نرخ ارز^۲ نیز اثر منفی بر سهم شرکای تجاری از تجارت خارجی ایران دارد و ضریب آن برابر با مقدار عددی ۱۴/۷۸۵۵۹- است و این ضریب به لحاظ آماری معنادار است. با افزایش نرخ ارز و کاهش ارزش پول داخل، قیمت کالاهای وارداتی برای مصرف‌کنندگان داخل کشور گران‌تر می‌شود و این باعث کاهش حجم واردات و کاهش سهم تجارت شرکای صنعت ورزش می‌شود. اثر تولید ناخالص^۳ بر سهم تجارت شرکا مثبت و به لحاظ آماری معنادار است. مقدار عددی این متغیر برابر با ۴۲/۵۰۴۴۹ است. این متغیر بیانگر اندازه اقتصاد کشور و ظرفیت تولیدی است. هرچه اندازه اقتصاد بزرگ‌تر باشد، امکان تولید بیشتر با هزینه کمتر برای کشور مهیا می‌شود و زمینه را برای بالابردن امکان رقابت در سطح بین‌الملل فراهم می‌آورد؛ زیرا، کشور در تولیدات خود مزیت نسبی خواهد داشت. تحریم‌های ضعیف وضع شده علیه ایران در دوره قبلی^۴ و فعلی^۵ و نیز تحریم‌های قوی دوره قبل^۶، به ترتیب برابر با ۲/۷۵۶۳۹۶، ۱۸/۶۱۸۶۷ و ۲۷/۵۵۲۹۴ هستند و این ضرایب به لحاظ آماری معنادار نیستند. اثر این ضرایب مثبت است؛ بدین مفهوم که با وضع تحریم‌های ضعیف علیه ایران، سهم شرکای تجاری این صنعت در تجارت ایران روبه‌افزایش است؛ اما به دلیل اینکه ضرایب معنادار نیستند، می‌توان گفت که تحریم‌های ضعیف علیه ایران، ترکیب تجارت ایران با شرکا را در صنعت ذکر شده تحت‌تاثیر قرار نمی‌دهند. ضریب متغیر مجازی تحریم‌های قوی دوره فعلی^۷ برابر با مقدار عددی ۶۷/۳۵۷۷۴- است و این ضریب نیز به لحاظ آماری معنادار است. این متغیر اثر منفی بر سهم تجاری شرکا در صنعت ورزش دارد؛ به طوری که با افزایش تحریم‌های قوی و وضع محدودیت در روند تجارت ایران، رفته‌رفته سهم تجارت شرکا کمتر می‌شود. ضریب عرض از مبدأ^۸ نیز برابر با مقدار عددی ۱۱۸۶۲/۲ است و این ضریب به لحاظ آماری معنادار است. نتایج حاصل از برآورد مدل ای- گارچ برای سهم تجارت کالاهای ورزشی ایران با شریک‌های تجاری‌اش، برای هر کشور به شکل معادله‌ای جداگانه در ذیل ارائه شده است.

1. ldis
2. ler
3. lgdp
4. dLIM0
5. dLIM1
6. dEXT0
7. dEXT1
8. c

(۳)

$$\ln\sigma_{tradaze}^2 = 0.85 - 2.66 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 2.30 \ln\sigma_{t-1}^2 + 1.16 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradfin}^2 = 1.5 - 25.9 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 24.5 \ln\sigma_{t-1}^2 + 0.98 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradfra}^2 = 0.95 - 15.7 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 14.38 \ln\sigma_{t-1}^2 + 0.96 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradkaz}^2 = -4.1 - 21.88 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 22.92 \ln\sigma_{t-1}^2 + 0.24 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradrus}^2 = -9.21 - 6.8 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 9.69 \ln\sigma_{t-1}^2 - 0.74 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradsau}^2 = 0.34 - 8.69 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 5.86 \ln\sigma_{t-1}^2 + 0.94 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradturk}^2 = 0.55 - 12.85 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 10.58 \ln\sigma_{t-1}^2 + 0.89 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_{tradkgz}^2 = 1.29 - 8.3 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + 7.38 \ln\sigma_{t-1}^2 + 1.05 \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}$$

$$\ln\sigma_t^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \frac{|u_{t-1}|}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}} + \beta \ln\sigma_{t-1}^2 + \gamma \frac{u_{t-1}}{\sqrt{\sigma_{t-1}^2}}, \alpha_0 = w - \alpha \sqrt{\frac{2}{\pi}}, \quad \alpha_1 = \alpha$$

برای برآورد مدل، تعداد وقفه‌ها، یک در نظر گرفته شده است؛ یعنی واریانس فعلی با یک وقفه به شوک‌های مثبت و منفی واکنش نشان می‌دهد. به عبارت دیگر، تحریم‌های قوی و تحریم‌های ضعیف که در این پژوهش به عنوان خبر بد و خبر منفی در برآورد مدل به کار برده شده‌اند، اثرهای نامتقارنشان با یک وقفه ظاهر می‌شوند.

تمام معادلات ذکر شده تغییرات سهم تجارت کالاهای ورزشی ایران با شریک‌های تجاری را تحت تأثیر

تحریم‌های قوی و ضعیف نشان می‌دهند. با توجه به نتایج معادلات، $\gamma > 0$ است و از آنجایی که اثر شوک‌های مثبت (تحریم‌های ضعیف) $\gamma + \alpha$ بزرگ‌تر از اثر شوک‌های منفی $\alpha - \gamma$ است، سهم تجارت کالاهای ورزش ایران با شریک‌های تجاری‌اش در دوران تحریم ضعیف بیشتر دچار تغییر خواهد شد و در دوران تحریم‌های قوی این تغییرات کمتر خواهند بود و با توجه به اینکه $\gamma > 0$ است و ضریب آن معنادار است، این تغییرات، نامتقارن نیز هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

تحریم‌های اقتصادی صرف‌نظر از موفقیت و شکست در دستیابی به هدف غایی، بر بخش‌های مختلف اقتصادی همچون تجارت، سرمایه‌گذاری، اشتغال و رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارند؛ بنابراین، برای سیاست‌گذاری‌های دقیق در این حوزه‌ها لازم است در کنار کانال‌های اثرگذاری، میزان دقیق اثرهای تحریم بر این بخش‌ها براساس مدل‌های کمی ارزیابی شود؛ براین اساس، در مطالعه حاضر، به دنبال بررسی اثر تحریم‌های وضع شده علیه ایران در دو طیف تحریم‌های قوی دوره قبل و دوره حاضر و تحریم‌های ضعیف دوره قبل و دوره حاضر بر سهم تجاری شرکای عمده تجاری ایران، در صنعت ورزش در طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۷۱، با استفاده از مدل جاذبه و داده‌های ترکیبی بودیم. شرکای عمده تجاری نیز در دو دسته شرکایی که رابطه تجاری سعودی و نزولی با ایران داشته‌اند، لحاظ شدند. نتایج پژوهش نشان داد که متغیرهای جمعیت، مسافت، نرخ ارز و متغیر مجازی تحریم قوی دوره حاضر، اثر منفی بر سهم تجاری شرکای تجاری ایران از کل تجارت این کشور در صنعت ورزش داشتند و متغیرهای تولید ناخالص داخلی، تحریم‌های قوی دوره قبل، تحریم‌های ضعیف دوره قبل و دوره فعلی نیز اثر مثبت بر متغیر سهم تجارت شرکای عمده ایران در صنعت ورزش داشتند. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج مطالعات خضری (۲۰۱۵) و کاتزمن (۲۰۱۵) همسو بود. کاتزمن (۲۰۱۵) در گزارشی بیان کرد که تحریم سه دهه گذشته تأثیر زیادی بر تولید و سرمایه‌گذاری به خصوص در بخش نفت ایران گذاشته است. در این گزارش، فرایند تحریم اقتصادی ایران و رفتار بازیگران مهم در این فرایند تحلیل شدند. معمولاً همه شرکای تجاری تحریم را اعمال نمی‌کنند و همه کالاهای تجاری کشور هدف را پوشش نمی‌دهند و ممکن است تحریم‌ها به خودکفایی کشور هدف منجر شوند. در مجموع، اثر تحریم‌ها به سهم تجاری کشور هدف با بقیه کشورهای جهان بستگی دارد؛ بنابراین باید توجه داشت که میزان مبادلات بین‌المللی کالای ورزشی ایران نسبت به کشورهای پیشرفته به‌طور معناداری کمتر است. مهم‌ترین دلایل آن را کوچک بودن اندازه بازار کالاهای ورزشی و هزینه‌های ورزشی خانوار، مرغوب نبودن کالاهای ورزشی، فقدان تبلیغات و بازاریابی مناسب،

تحریم‌های اقتصادی، افزایش قیمت تمام‌شده کالاها و نابرابری ارز کشور نسبت به سایر کشورها دانسته‌اند (کلاشی، ۲۰۱۴).

با توجه به نتایج پژوهش انتظار می‌رود که در دوران پساتحریم، با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، با افزایش جمعیت در ایران اثر منفی تحریم بر سهم تجارت شرکای ایران در صنعت ورزش تعدیل شود و سهم دادوستد ایران با شرکای تجاری بیشتر شود. باید توجه داشت، اثر تحریم‌ها به‌گونه‌ای است که در کوتاه‌مدت تجارت خارجی محدود می‌گردد؛ البته با افزایش نرخ ارز، صادرات به افزایش و واردات به کاهش میل دارد؛ ولی متغیرهای مربوط به سیاست‌های ارزی، رژیم تجاری، کشش قیمتی و درآمدی محصولات داخلی و خارجی برآیند آثار را تعیین می‌کنند. اثرهای رفاه تحریم‌های تجاری علاوه بر کشش تابع عرضه و تقاضای داخلی بر صادرات و واردات کشور هدف، به تغییر در مقدار واردات و صادرات کاهش‌یافته در اثر اعمال تحریم‌ها نیز بستگی دارد (کامفر و لوئنبگ، ۱۹۸۸، ۱۶۷). اثر منفی متغیر ضریب مسافت بین ایران با کشورها موجب کمتر شدن سهم تجاری شرکای ایران در صنعت ورزش شده است و هشدار برای فعالان تجارت در صنعت ورزش ایران است. پیداکردن بازارهای منطقه‌ای و در دسترس برای تجارت در ورزش، نیاز مبرم این فعالان در دوران پساتحریم است. گروه بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ گزارشی با عنوان «تغییر جغرافیای اقتصادی» تهیه کردند. در این گزارش بیان شده است که طی فرایند توسعه، علاوه بر نقل و انتقال‌های بخشی، به نقل و انتقال‌های مکانی و جغرافیایی نیز نیاز است. تراکم بیشتر، فواصل کوتاه‌تر و تفاوت کمتر در دستیابی موفقیت‌آمیز به توسعه، ضروری و اساسی هستند؛ بنابراین، از این سه عوامل باید حمایت شود. این سه عامل سبب توسعه نامتعادل می‌شوند؛ اما در صورت اجرای سیاست‌های مناسب با هدف همگرایی، متناسب با جغرافیای اقتصادی ملل، عوامل یادشده دستیابی به توسعه را با گذشت زمان کافی محقق خواهند کرد (بانک جهانی، ۲۰۰۹).

با افزایش نرخ ارز و کاهش ارزش پول داخل، قیمت کالاهای وارداتی برای مصرف‌کنندگان ورزشی در داخل کشور گران‌تر شده است و باعث کاهش حجم واردات ورزشی و کاهش سهم تجارت شرکای صنعت ورزش شده است. در واقع، براساس مدل تجربی بهمنی اسکویی و گوسواوی (۲۰۰۴)، واردات تابعی از متغیرهای درآمد ملی، قیمت‌های نسبی وارداتی (نسبت قیمت کالاهای وارداتی به داخلی) و نرخ ارز است. درآمد ملی به‌عنوان یک متغیر مؤثر و تعیین‌کننده در مقدار واردات است. با افزایش درآمد ملی و درآمد سرانه، مقدار تقاضای کالاهای وارداتی افزایش می‌یابد. ارتباط بین قیمت کالاهای وارداتی و مقدار واردات، معکوس است و همچنین، بعضی از کالاهای داخلی جانشینی برای کالاهای وارداتی هستند؛ بنابراین، اگر قیمت کالاهای تولیدشده در داخل از قیمت کالاهای وارداتی جانشین، بیشتر باشد، تقاضا برای کالاهای

وارداتی بیشتر است. در ایران، یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در زمینه پوشاک به‌خصوص پوشاک ورزشی، ذهنیت بیشتر مردم مبنی بر بهتر بودن پوشاک خارجی چه از لحاظ کیفیت و چه از نظر زیبایی است. بالا بودن نرخ تورم و به تبع آن، افزایش هزینه‌های مربوط به عوامل و نهادهای به‌کارگرفته‌شده در تولید پوشاک داخلی و در عین حال ثبات نسبی نرخ ارز، اجباری نبودن رعایت استاندارد موجب می‌شود تا تولیدات ورزشی داخلی همراه با نبود ویژگی‌های یک محصول خوب باشند. تازمانی که این وضعیت در زمینه کالای ورزشی وجود داشته باشد، علاوه بر اینکه به واردات کالای ورزشی (صرف نظر از وضعیت درآمد ملی و نرخ ارز) نیاز است، از حجم تولید داخلی کاسته می‌شود و هر روز بر تعداد بیکاران افزوده می‌شود (صادقی، ۲۰۱۲).

در هر کشور، صادرات از مهم‌ترین منابع عرضه ارز به‌شمار می‌رود و اگر صادرات کالاها و خدمات یکی از حوزه‌های تحریم اقتصادی باشد، آن‌گاه انتظار این است که منابع ارزی که خود از الزام‌های واردات هستند، با خلل روبه‌رو شوند. علاوه بر موارد ذکر شده، در دوره تحریم به دلیل محدودیت، امکان تبدیل ارزهای نفتی در بازار باعث بالارفتن خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی می‌شود و باید توجه داشت که نیاز بیشتر بنگاه‌ها به تقاضای معاملاتی پول سبب افزایش مطالبات معوق بانک‌ها و افزایش اضافه برداشت آن‌ها از بانک مرکزی می‌شود؛ همان‌طور که تحریم مستقیم بانک‌ها و نوسان‌های نرخ ارز بر جریان نقدینگی و وجوه بانک‌ها اثر منفی می‌گذارد و این خود بر تمام صنایع تأثیرگذار است؛ البته باید اذعان کرد که نرخ ارز اثرهایی متفاوت بر صنایع مختلف می‌تواند داشته باشد و این نرخ تراز تجاری بر تمامی صنایع تأثیر می‌گذارد؛ اما باید توجه داشت که کاهش نرخ ارز توان رقابتی صنعت ورزش را بالا خواهد برد و امکان استفاده از ظرفیت جهانی ورزش را برای ایران به‌ارمغان خواهد آورد.

اثر مثبت تولید ناخالص بر سهم تجارت شرکا، بیانگر اندازه اقتصاد کشور و ظرفیت تولیدی است؛ هرچه اندازه اقتصاد بزرگ‌تر باشد، امکان تولید بیشتر با هزینه کمتر برای کشور مهیا می‌شود و زمینه را برای بالابردن امکان رقابت در سطح بین‌الملل فراهم می‌آورد؛ زیرا، کشور در تولیدات خود مزیت نسبی خواهد داشت؛ بنابراین، با بالابردن تولید ناخالص ملی ورزشی می‌توان دوران پساتحریم را به یک دوره طلایی و دوره رونق در اقتصاد ورزشی تبدیل کرد. در این راستا، باید به تلاش برای گسترش روابط تجاری با اقتصادهای نوظهور در منطقه، تنوع‌بخشی به شرکای تجاری مطمئن و در دسترس برای تأمین نیازهای اقتصادی کشور و کاهش وابستگی توجه شود. اثر مثبت تحریم‌های ضعیف وضع شده علیه ایران در دوره قبلی و دوره فعلی و تحریم‌های قوی دوره قبل نیز حاکی از آن است که با وضع تحریم‌های ضعیف علیه ایران، سهم شرکای تجاری این صنعت در تجارت ایران روبه‌افزایش است؛ اما به دلیل اینکه ضرایب این اثرها معنادار نیستند، می‌توان گفت که تحریم‌های ضعیف علیه ایران، بر ترکیب تجارت ایران با شرکا در صنعت ورزش تأثیر نمی‌گذارد. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش‌های کارسو (۲۰۰۳)، کرونبیرا (۲۰۰۸)

و فدائی و درخشان (۲۰۱۵) همسو بود. فدائی و درخشان (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای اثرهای کوتاه‌مدت و بلندمدت تحریم‌های اقتصادی بر رشد اقتصادی ایران را طی دوره ۱۳۹۲-۱۳۵۲ با استفاده از سری‌های زمانی و به‌کارگیری مدل خودتوضیح یا وقفه‌های گسترده^۱ بررسی کردند. نتایج نشان داد که اعمال تحریم‌های ضعیف تأثیر معنادار بر رشد نداشت؛ ولی تحریم‌های متوسط و قوی در کوتاه‌مدت تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشتند. نتایج رابطه بلندمدت نشان داد که اعمال تحریم‌های ضعیف و قوی در بلندمدت تأثیر معنادار بر رشد اقتصادی نداشت؛ ولی تحریم‌های متوسط در بلندمدت تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشت؛ البته ضریب متغیر مجازی تحریم‌های قوی دوره فعلی حاکی از اثر منفی بر سهم تجاری شرکا در صنعت ورزش است؛ به‌طوری‌که با افزایش تحریم‌های قوی و وضع محدودیت بر روند تجارت ایران، رفته‌رفته سهم تجارت شرکا کمتر می‌شود؛ بنابراین، انتظار می‌رود، در دوران پساتحریم که وضع تحریم‌ها ضعیف یا قطع خواهد شد، شاهد رشد تراز تجاری صنعت ورزش باشیم. در این زمینه، خضری (۲۰۱۵) در نتایج پژوهش خود بیان کرد که براساس نتایج برآورد مدل، در گروه کشورهایی با روند تجارت نزولی با ایران و در کشورهایی با روند تجارت صعودی، اجرای تحریم‌های اقتصادی قوی موجب کاهش تجارت ایران با کشورهای گروه اول (کشورهایی با روند تجارت نزولی با ایران) هم در دوره اجرای تحریم و هم در دوره بعد از آن شده است؛ اما تجارت با کشورهای گروه دوم (کشورهایی با روند تجارت صعودی با ایران) تنها در دوره اجرای تحریم کاهش یافته است. کازرونی، اصغرپور و خضری (۲۰۱۷) به بررسی اثر تحریم بر تجارت ایران و شرکای تجاری پرداختند. نتایج نشان داد که اعمال تحریم‌های قوی به کاهش تجارت در دوره اعمال تحریم و در دوره بعد از آن منجر شده است. همچنین، خدادادی، پناهی، فریدفتحی و معصوم‌زاده (۲۰۱۵) در پژوهش خود نشان دادند که اثر تحریم بر تجارت کالای ورزشی بسته به کشور موردبررسی که سهم صادراتی بالاتر یا وارداتی داشته است، متفاوت بوده است. از طرف دیگر، بررسی روند تغییرات سهم تجارت کالاهای ورزشی ایران با شرکای تجاری‌اش با استفاده از روش ای‌گارچ نشان می‌دهد که تحریم‌های ضعیف تأثیر بیشتری بر روند تغییرات این سهم دارند و این تغییرات، نامتقارن نیز هستند. در نهایت، موافقت‌نامه‌های تجاری باعث وضع قوانین خاصی می‌شوند که تمام اعضا ملزم به رعایت آن‌ها هستند و کشوری که عضو چنین سازمانی باشد، تحریم کردن آن کاملاً بی‌اثر و نشدنی است (هافنر بورتون و مونتگومری^۲، ۲۰۰۸)؛ بنابراین، عضویت در گروه‌های تجاری و عقد موافقت‌نامه‌ها می‌تواند در بی‌اثر کردن تحریم‌ها مؤثر واقع شود. در حال حاضر، ایران با کشورهای نسبتاً هم‌جوار خود در دو بلوک اقتصادی همسایه

-
1. Auto-Regressive Distributed Lag (ARDL)
  2. Hafner-Burton & Montgomery

خود سازمان همکاری‌های اقتصادی^۱، گروه D8 و سازمان همکاری‌های اسلامی^۲ هم‌گروه است. کشورهای عضو بلوک‌های ذکر شده از لحاظ اقتصادی و فرهنگی تقریباً با ایران در یک سطح قرار دارند و به‌عنوان شرکای طبیعی تجاری آن محسوب می‌شوند؛ اما عضویت در گروه‌های تجاری دیگر همچون گروه بریکس (کشورهای برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی) که شامل کشورهای در حال توسعه‌ای هستند که توانستند به توسعه‌یافتگی نزدیک شوند و به‌عنوان اقتصادهای نوظهور مطرح شوند و همچنین، در صورت انعقاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی بین ایران و کشورهای یادشده، می‌توانند الگویی مناسب برای ایران باشند و حضور در این گروه، ایران را به اهداف اقتصاد جهانی و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نزدیک کند (سعیدی، سعیدی و دهقانی، ۲۰۱۴). همچنین، اقدام متقابل ایران در برابر تحریم‌های اقتصادی از طریق ایجاد تنوع در تولید و صادرات کالاها و خدمات، به‌ویژه در مواردی که از مزیت بیشتری برخوردار است (مانند امکانات ورزش باستانی و زورخانه‌ای، کشتی و کشتی پهلوانی، چوگان، ورزش‌های سنتی، ورزش‌های تفریحی و غیره) پیشنهاد می‌شود. افزون‌براین، مسئولان باید به تلاش موردنیاز برای بومی‌سازی فناوری و تکمیل زنجیره تولید کالاها، به‌ویژه در حوزه‌های تأثیرپذیر از تحریم توجه کنند.

References

1. Askarian, F., & Jafari, F. (2007). Evaluation of international trade of goods in 1377 and 1380. *Journal of Olympics*, 15(4), 97-103. (Persian).
2. Bahmani-Oskoe, M., & Goswami, G. G. (2004). Exchange rate sensitivity of Japan's bilateral flows. *Journal of Japan and the World Economy*, 16, 25-38.
3. Behrooz Far, M., & Kokabi, S. (2004). US Sanctions: Test Tested, Political-Economic Information, 31, 126-43. (Persian).
4. Caruso, R. (2003). The impact of international economic sanctions on trade an empirical analysis. *Peace Science and Public Policy*, 9(2), 46- 61.
5. Charumbira, M. (2008). Applying the gravity model to trade flow in country under sanctions: Case ao zimbwe (1998-2006). Available at: (Accessed 1 december 2019).
6. Evenett, S. (2002). The impact of economic sanctions South African exports, *Scottish. Journal of Political Economy*, 49(5), 557-73.
7. Eyler, R. (2007). *Economic sanctions: International policy and political economy at work*. New York: Palgrave Macmillan.
8. Fadaei, M., & Derakhshan, M. (2015). Analysis of short-term and long-term effects of economic sanctions on economic growth in Iran. *Journal of Economic Growth and Development*, 5(18), 113-32. (Persian).
9. Frey, B. (1984). *International political economics*. Oxford: Basis Blacwell.
10. Gray, P. H. (1986). Non competitive goods and gains of trade. *The International Trade Journal*, 1(2), 24- 42.

---

1. ECO
2. OIC

11. Golliard, M. M. (2013). Economic sanctions: Embargo on stage. Theory and Empirical Evidence, University of Tampere. Available at: (Accessed 1 december 2019).
12. Hafner-Burton, E. M., & Montgomery, A. H. (2008). Power or plenty: How do international trade institutions affect economic sanctions? *Journal of Conflict Resolution*, 52(2), 213-42.
13. Hufbauer, G., & Oegg, B. (2003). Beyond the nation-state: Privatization of economic sanctions. *Middle East Policy*, 10(2), 126-34.
14. Kahzare, S., & Nikpour, N. (2014). The effects of international sanctions on Iranian exports with trade gravity model approach. Paper presented at The Second International Conference on the Economy in Terms of Sanctions, Babolsar, (Persian).
15. Kaempfer, W. H., & Lowenberg, A. D. (1999). Unilateral versus multilateral international sanctions: A public choice perspective. *International Studies Quarterly*, 43(1), 37-58.
16. Kalashi, M. (2015) Analyze of the role of sport in economic growth and development of the Islamic Republic of Iran. (Master's thesis). Shahid Beheshti University, Tehran. (Persian).
17. Katzman, K. (2015). Iran sanction. Congressional Research Service. Available at: (Accessed 1 december 2019).
18. Kazerouni, A., Asghrapur, H., & Khezri, A. (2017). Investigating the effect of economic sanctions on the composition of major trade partners of Iran during 1992- 2013. *Business Research Letter*, 79(2), 1-33. (Persian).
19. Khezri, A. (2015). The effects of economic sanctions on the composition of trade between Iran and major foreign trade partners during the period 1371-92. (Master's thesis). University of Tabriz, Tabriz. (Persian).
20. Khodadadi, M. R., Panahi, H., Faridfathi, M., & Masoomzadeh, S. (2015). Fully modify ordinary least square approach in sanctions and post-sanctions on Iran's trade and major trading partners in the sports industry. Paper presented at the first industrial industrial conference in Iran, Tabriz University. (Persian).
21. Lopez, G., & Cortright, D. A. (1995). Sanction Sava, an alternative to military intervention. *The FlecherForum*, Fase/3/385-404. Available at: (Accessed 1 december 2019).
22. Nelson, D. B. (1991). Conditional heteroskedasticity in asset returns: A New Approach. *Econometrica*, 59, 347-70.
23. Peter A. G., & Van, B. (1989). Success and failures of economic sanctions. *Kyros*, 42(3), 385-404.
24. Piltan, F. (2013). The consequences of international sanctions on the goals and visions of the country's 20-year development of effective and constructive interaction in international relations. *Journal of Political Science*, 9(25), 87-121. (Persian).
25. Sadeghi, R. (2012). The role of sports marketing mix elements (5P) in Iranian apparel production. (Master's thesis). University of Allameh Tabatabaei, Tehran. (Persian).
26. Saeedi, R., Saeedi, Kh., & Dehghani, A. (2014). Feasibility of establishing a preferential trade agreement with Iran with countries in the BRICS group. *Quarterly Journal of Economic Research and Policy*, 22(69), 107-30. (Persian).
27. Students News Agency (ISNA), Service: Political - foreign policy, 2015.

28. Souiri, A. (2014). Advanced econometrics by using stata 12 and eviews 8. Publication of Ethnography: (2), Tehran. (Persian).
29. Tolley, G. S., & Wilman J. D. (1977). The foreign dependence questions. The Journal of Political Economy, 85(2), 64-92.
30. Vosoughi, S., Shahmansouri, T., Shahsavari, M., & Rayanpour, E. (2011). The feasibility of establishing regional trade arrangements between Iran and the countries of Central Asia. Journal of Commerce, 60. 135-63. (Persian).
31. Weiss, A. (2011). Principles of sociology of sport. (K. Rasekh, translator). Tehran: Reed Publishing Press.
32. www.cepii.fr/bdd.
33. www.data.worldbank.org/worlddevelopmentindicators.
34. World Bank. (2009). World development report: Reshaping economic geographic. Olympia: Washangton DC Press .
35. Zahrani, M., & Dolatkah, Z. (2009). Comparison of the sanctions imposed on Iran and North Korea in the Security Council. Quarterly Strategy, 19(55), 139-70. (Persian).
36. Zahrani, M. (2009). Sanctions on the Islamic Republic of Iran: Alternatives to War or the Main Component of Control. Foreign Relations Quarterly, 2(4), 47-78. (Persian).
37. Ziaei Bigdeli, M., Gholami, E & Tahmasebi Baldaji, F. (2009). Investigating the Effect of Economic Sanctions on Iranian Trade: An Application of the Gravity Model, Economic Journal, 48, 109-19. (Persian).

استناد به مقاله

خدادادی، محمدرسول، شیرافکن، مهدی، فریدفتیحی، مریم و معصوم‌زاده، سارا. (۱۳۹۸). اثر تحریم بر تجارت ایران و شرکای عمده تجاری و پیش‌بینی روند تجارت در صنعت ورزش. مطالعات مدیریت ورزشی، ۱۱ (۵۷)، ۳۹-۵۸. شناسه دیجیتال: 10.22089/smrj.2017.4160.1803

Khodadadi, M. R., Shirafkan, M., Farid Fathi, M., & Masoom Zadeh, S. (2019). Investigation of Sanctions Effect on Iran's Trade and Major Trading Partners and Trend Forecasting in the Sports Industry. Sport Management Studies. 11 (57):39-58. (Persian). DOI: 10.22089/smrj.2017.4160.1803

Investigation of Sanctions Effect on Iran's Trade and Major Trading Partners and Trend Forecasting in The Sports Industry

M. R. Khodadadi¹, M. Shirafkan², M. Faridfathi³, S. Masoomzadeh⁴

1. Assistant Professor of Sport Management, University of Tabriz (Corresponding Author)
2. Assistant Professor of Economics Sciences, Chabahar Maritime University
3. Ph.D. Student of Sport Management, University of Tabriz
4. Ph.D. Student of Economic Sciences, University of Tabriz

Received: 2017/05/14

Accepted: 2017/10/15

Abstract

Exports and imports are an important tool for developing countries to earn foreign exchange earnings. The purpose of this paper is to investigate the effect of economic sanctions on Iran's trade with major trading partners in the sports industry and countries, including China, Turkey, Finland, Saudi Arabia, Japan, France, Azerbaijan, Russia, Kazakhstan and Kyrgyzstan, and also check the status of the economy Iran is under post-sanctions. In order to assess the gravity model and panel data is used. Countries in the group of countries that have trade relations with Iran are grouped downwards and upwards. Data based on information from the 1999 to 2012 period, and the resources of the Central Customs Data Center is the Islamic Republic of Iran and the World Bank. The results show that GDP, dummy variables prior period and current weak sanctions and prior period of strong sanctions on Iran's trade balance has a positive effect on the course. Population variables, exchange rates, variable distance and dummy variables of strong sanctions the current period's has a negative effect on the share of trade with major trading partners in the sports industry. Although investigation of the share of trade's share variation in goods sports Iran with its trading partners by using E- GARCH method shows that weak sanctions have a greater impact on the variation of the share of those changes is still asymmetric. In other words, Strong sanctions of the current period have a negative effect on the share of business partnerships, and weak sanctions have a greater impact on the prediction of trade volatility in the industry.

Keywords: Sanctions, Post-Sanctions, Sports Trade Balance, Gravity And E- GARCH Methods.

-
1. Email: m.khodadadi@tabrizu.ac.ir
  2. Email: shirafkan@cmu.ac.ir
  3. Email: maryamfaridfathi@gmail.com
  4. Email: sarahmasoomzadeh@yahoo.com